

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε.

“Η Συμβολή της Στρατηγικής της Λισσαβόνας
στο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο”

Αθήνα, 5 Νοεμβρίου 2004

Διαδικασία

Η παρούσα Γνώμη αποτελεί την επίσημη παρέμβαση της Ελληνικής Ο.Κ.Ε. στην ετήσια Σύνοδο των Προέδρων και των Γενικών Γραμματέων των Ο.Κ.Ε. των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε. στις 27-29 Νοεμβρίου 2004 στο Λουξεμβούργο. Η Γνώμη της Ελληνικής Ο.Κ.Ε. αποτελεί τοποθέτηση επί κειμένου που προετοίμασε η Ο.Κ.Ε. του Λουξεμβούργου και δεν προσπαθεί να αξιολογήσει το σύνολο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Η Γνώμη αποτελείται από τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται μία γενική αναφορά για τη Στρατηγική της Λισσαβόνας, στο δεύτερο παρουσιάζονται περιληπτικά οι απόψεις της Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου, όπως καταγράφονται στο κείμενό της και τέλος, στο τρίτο μέρος δίνονται οι θέσεις της Ελληνικής Ο.Κ.Ε. επί του κειμένου της Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου.

Στο πλαίσιο αυτό, η Εκτελεστική Επιτροπή της Ο.Κ.Ε. συνέστησε Επιτροπή

Εργασίας αποτελούμενη από τους **κ.κ. Ν. Σκορίνη, Α. Τορτοπίδη, Γ. Κουτσιμπογιώργο, Χ. Σπίρτζη** και **Δ. Κονιτόπουλο**.

Ως πρόεδρος της Επιτροπής Εργασίας ορίστηκε ο **κ. Ν. Σκορίνης**. Στην Επιτροπή Εργασίας συμμετείχαν ως **Εμπειρογνώμονες** ο **κ. Γ. Ρωμανιάς**. Τη στήριξη, από πλευράς Ο.Κ.Ε., είχε η **κα Ζωή Μπουτσιώλη**, υπάλληλος της Ο.Κ.Ε.

Η Επιτροπή Εργασίας ολοκλήρωσε τις εργασίες της σε τέσσερις (4) συνεδριάσεις. Η Εκτελεστική Επιτροπή διαμόρφωσε την εισήγησή της προς την Ολομέλεια στη συνεδρίασή της στις **26 Οκτωβρίου 2004**.

Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε., στην οποία εισηγητές ήταν ο κ. Ν. Σκορίνης, αφού ολοκλήρωσε τη συζήτηση για το θέμα στη συνεδρίαση της 5^{ης} Νοεμβρίου 2004, διατύπωσε την **υπ' αριθ. 114** Γνώμη της.

Α. ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Η Στρατηγική της Λισσαβόνας

Η παγκοσμιοποίηση και οι προκλήσεις που δημιουργεί η νέα οικονομία, η οποία βασίζεται στη γνώση, δημιουργούν ολοφάνερα την ανάγκη μιας ποιοτικής ανανέωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Μια ισχυρή και βιώσιμη ευρωπαϊκή οικονομία συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση στη διαδικασία της αλλαγής αυτής. Επίσης, «*Η Ένωση πρέπει να διαμορφώσει αυτές τις αλλαγές κατά τρόπο σύμφωνο με τις κοινωνικές της αξίες και αντιλήψεις...*», δηλαδή σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο (ΕΚΜ).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, το 2000, συμφώνησε την εφαρμογή μιας δεκάχρονης στρατηγικής για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανανέωση της Ε.Ε. Με καταληκτική ημερομηνία το 2010, η *Στρατηγική της Λισσαβόνας* έθεσε ως πρωταρχικό στόχο να γίνει η Ευρώπη «...η πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη στην γνώση οικονομία ανά την υφήλιο, ικανή να εξασφαλίσει βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Η επιτυχημένη εφαρμογή της στρατηγικής της Λισσαβόνας προβάλλεται ως αδήριτη ανάγκη για την επίτευξη μιας ισχυρής οικονομικά και κοινωνικά Ευρώπης, μέσω της κοινής δράσης και συμμετοχής του συνόλου των ευρωπαϊκών οικονομικών και κοινωνικών φορέων.

Η επίτευξη του στόχου αυτού απαιτεί μια συνολική στρατηγική που να στοχεύει:

- στην προετοιμασία της μετάβασης σε μια οικονομία και σε μια κοινωνία βασισμένες στη γνώση, μέσω καλύτερων πολιτικών για την κοινωνία της πληροφορίας και την Έρευνα και Ανάπτυξη (Ε&Α), καθώς και μέσω της ενίσχυσης της διαδικασίας διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για την καινοτομία και την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς,
- στον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, την επένδυση στον άνθρωπο και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και
- στη στήριξη της υγιούς οικονομικής προοπτικής και των ευνοϊκών προβλέψεων οικονομικής αύξησης με την εφαρμογή ενός κατάλληλου συνδυασμού μακροοικονομικών πολιτικών.¹

Τα ζητήματα της αειφόρου ανάπτυξης και της απασχόλησης τέθηκαν ως προτεραιότητες κατά το εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, το 2004, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ένα ακόμη βήμα προς το στόχο της Λισσαβόνας. Συγκεκριμένα, η αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας, καθώς και η προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος μεταξύ των χωρών μελών της Ε.Ε.-25 συνιστούν ουσιαστι-

1 Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας 23 και 24 Μαρτίου 2000».

κά εργαλεία για τη διατήρηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου κατά τα επόμενα χρόνια.²

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο

Η απουσία μιας ενιαίας κοινωνικής πολιτικής στην Ε.Ε. συνιστά εμπόδιο στο σαφή ορισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Σύμφωνα με τον Esping-Andersen³, τρεις διαφορετικοί τύποι κρατών πρόνοιας (welfare states) χαρακτηρίζουν την Ένωση. Το πρώτο, που συμπεριλαμβάνει το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία, είναι το φιλελεύθερο (liberal) κράτος πρόνοιας. Οι περιορισμένες κρατικές παροχές στους οικονομικά αδύνατους συνιστούν το χαρακτηριστικό γνώρισμα των χωρών αυτών. Ο σοσιαλδημοκρατικός (social-democratic) τύπος κράτους πρόνοιας, που συναντάται στις Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Σουηδία και Φινλανδία) χαρακτηρίζεται από την καθολικότητα όσον αφορά στις κοινωνικές παροχές. Η Γερμανία, η Αυστρία, η Γαλλία και το Βέλγιο ανήκουν στην κατηγορία των «corporatist» κρατών πρόνοιας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικές παροχές των διαφορετικών επαγγελματικών ομάδων. Η Ολλανδία χαρακτηρίζεται από ένα «μικτό» κράτος πρόνοιας, με σοσιαλδημοκρατικά και «corporatist» γνωρίσματα. Οι χώρες της Μεσογείου (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία και Ιταλία) θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι αποτελούν ένα ξεχωριστό τύπο κράτους πρόνοιας, που χαρακτηρίζεται από χαμηλά κοινωνικά οφέλη

(επιδόματα ανεργίας, επιδόματα τέκνων και γονικές άδειες). Τα συστήματα που έχουν επικρατήσει στις ευρωπαϊκές χώρες οφείλονται κατά κύριο λόγο στη διαφορετική διαδρομή σε ό,τι αφορά την οικονομική τους ανάπτυξη, καθώς και στην διαφορετική λειτουργία σε επιμέρους τομείς, όπως η υγεία, η παιδεία κ.ά.

Περιληπτικός Απολογισμός Εφαρμογής και Προοπτικής της Στρατηγικής της Λισσαβόνας

Από το 2000 που τέθηκε σε ισχύ η στρατηγική της Λισσαβόνας έχει σημειωθεί πρόοδος σε πολλούς τομείς, αποτελώντας την αφετηρία για την αναγκαία μετάβαση σε μια ανταγωνιστική οικονομία της γνώσης, που δημιουργεί θέσεις απασχόλησης και χαρακτηρίζεται από ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και σεβασμό του περιβάλλοντος. Όμως, σε γενικές γραμμές η πρόοδος αυτή δεν υπήρξε αρκετά γρήγορη ούτε επαρκώς συντονισμένη, ώστε να παράγει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Ο στόχος λοιπόν για να γίνει η Ε.Ε. η πιο ανταγωνιστική οικονομία ανά την υφήλιο παραμένει μια μεγάλη πρόκληση στη διευρυμένη Ευρώπη των 25 κρατών μελών.

Παρά τα μέτρα που αναλαμβάνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο -εφαρμογή των γενικών προσανατολισμών οικονομικής πολιτικής, των κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση και των διαρθρωτικών δεικτών- η επιτυχής υλοποίηση της στρατηγικής της Λισσαβόνας προϋποθέτει την ανά-

2 Βλ. Συμπεράσματα της Προεδρίας «Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών 25 και 26 Μαρτίου 2004».

3 Βλ. Esping-Andersen, G., (1990, 1996, 1999) όπως αναφέρονται στο «Social Europe» (September, 2003) CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis & Social and Cultural Planning Office, The Hague (www.cpb.nl).

γκη πολλών ακόμη μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων σε επίπεδο κρατών μελών. Η οικονομική ανάκαμψη⁴ και η διεύρυνση⁵ αποτελούν δυο σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας, δημιουργώντας ταυτόχρονα μια νέα δυναμική υπέρ της απασχόλησης. Συνοπτικά, η συνολική πρόοδος που επιτεύχθηκε από το 2000 έως σήμερα σε νευραλγικούς τομείς της οικονομίας έχει ως εξής:

- Το άνοιγμα πολλών αγορών στον ανταγωνισμό, όπως οι τηλεπικοινωνίες, οι σιδηροδρομικές μεταφορές εμπορευμάτων, οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, οι αγορές ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου, επιτρέπει τον εκσυγχρονισμό και την ενδυνάμωσή τους, τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών και τη μείωση του κόστους, χωρίς αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση.⁶
- Από το 1999 δημιουργήθηκαν πάνω από 6 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας, αυξάνοντας το ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας από 63,4% σε 64,3% το 2002. Το ίδιο ποσοστό για τις γυναίκες αυξήθηκε από 54,1% σε 55,6% το 2002, κάνοντας εφικτό το στόχο του 60% μέχρι το 2010. Παρ' όλα τα θετικά αποτελέσματα στην απασχόληση των γυναικών, εν τούτοις, οι διακρίσεις που υπάρχουν, ιδίως ως προς τα εισοδήματα, μειώθηκαν ελάχιστα κατά τα τελευταία έτη.
- Το ποσοστό ανεργίας στην Ε.Ε. αυξήθηκε κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας το 8% το 2003, ενώ στις γυναίκες, το ίδιο ποσοστό παρουσιάζεται αυξημένο κατά μία ποσοστιαία μονάδα. Η ανεργία των μακροχρόνια άνεργων μειώθηκε, φτάνοντας το 3% το 2000, ενώ για τις γυναίκες το ποσοστό ανήλθε σε 3,6%. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι παρά την πτωτική τάση στο ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας, το ποσοστό της συνολικής ανεργίας παρουσίασε αυξητικές τάσεις την τριετία 2000-2003.⁷
- Η επίδοση στον τομέα της απασχόλησης δεν είναι ομοιόμορφη σε όλη την Ε.Ε. Η Δανία, οι Κάτω Χώρες, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν ήδη επιτύχει το στόχο του 70% που έχει τεθεί για το συνολικό ποσοστό απασχόλησης το 2010, ενώ η Πορτογαλία, η Αυστρία και η Φινλανδία είναι πάνω από το 67% που έχει τεθεί ως ενδιάμεσος στόχος για το 2005. Παρά τις θετικές αυτές επιδόσεις, η Ένωση κινδυνεύει να μην επιτύχει τον ενδιάμεσο στόχο της, εκτός και αν όλα τα κράτη μέλη καταβάλουν μεγαλύτερες προσπάθειες.

4 Πρόβλεψη για αύξηση του ΑΕΠ κατά 2% το 2004 και 2,5% το 2005, SEC(2003)1222 τελικό, Φθινοπωρινές οικονομικές προβλέψεις 2003-2005.

5 Η προσχώρηση των νέων κρατών μελών δημιουργεί μια νέα δυναμική από πλευράς ανάπτυξης (4% ετησίως), παραγωγικότητας και προσέλκυσης επενδύσεων. COM (2004) 29 τελικό/2, 20/02/2004.

6 Βλ. Έκθεση της Επιτροπής στο Εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο «Πρόωθηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας: Μεταρρυθμίσεις για τη Διευρυμένη Ευρώπη» COM (2004) 29 τελικό/2, 20/2/2004, σελ 7.

7 Βλ. www.europa.int/comm/eurostat.

- Αναφορικά με τους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, παρατηρείται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των νέων θέσεων απασχόλησης που δημιουργήθηκαν τα τελευταία έτη ήταν σε τομείς που απαιτούν από μέσο έως και υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Αναδεικνύεται, λοιπόν, σημαντικό το θέμα του μορφωτικού επιπέδου και της διαβίου μάθησης σε όλες τις κατηγορίες και ηλικίες του εργατικού δυναμικού. Βάσει στοιχείων της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας προκύπτει ότι ενώ οι δημόσιες δαπάνες εκπαίδευσης στην Ε.Ε.-15 μειώθηκαν, το ποσοστό των ατόμων ηλικίας από 25 έως 64 που μετέχουν στη διαδικασία της διαβίου μάθησης αυξήθηκε κατά 1,5%, το 2000-2003.⁸
- Συγκρίνοντας τα ποσοστά της διαβίου μάθησης μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., διαφαίνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στις πραγματοποιηθείσες επιδόσεις. Οι χώρες της βόρειας Ευρώπης (Δανία, Ολλανδία, Φινλανδία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο) παρουσιάζουν κατά μέσο όρο ποσοστά που κυμαίνονται στο 20%, ενώ οι χαμηλότερες επιδόσεις παρατηρούνται στις χώρες της Μεσογείου, με την Ελλάδα, την Ιταλία και την Πορτογαλία να βρίσκονται κατά μέσο όρο στο 4% το 2003. Σημαντικό είναι σε αυτό το σημείο να αναφερθεί, ότι ο αριθμός των ατόμων ηλικίας από 18 έως 24 ετών, που βρίσκονται εκτός των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, παρουσίασε μείωση την τριετία 2000-2003. Συνεπώς, η άσκηση μεταρρυθμιστικών πολιτικών που έχουν ως στόχο την απόκτηση δεξιοτήτων από μεγαλύτερη μερίδα πολιτών σε ηλικία εργασίας συμβάλλει σημαντικά στη μείωση της ανεργίας και την αύξηση της απασχόλησης.
- Η μεγάλη πρόσβαση των σχολείων (93%), των επιχειρήσεων (84,2%) και των νοικοκυριών (45,1%) στο διαδίκτυο και η ανάπτυξη του ευρωπαϊκού χώρου έρευνας συμβάλλουν στην πραγματοποίηση του στόχου της δημιουργίας μιας οικονομίας της γνώσης.⁹ Παρά τις μεγάλες διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των χωρών της Ε.Ε.-15 σχετικά με τα ποσοστά πρόσβασης στο διαδίκτυο, εν τούτοις αξίζει να σημειωθεί η σημαντική πρόοδος που παρατηρείται σε όλα τα κράτη μέλη.
- Πολλά κράτη μέλη άρχισαν να μεταρρυθμίζουν τα συνταξιοδοτικά τους συστήματα και τα συστήματα υγείας, προκειμένου να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της γήρανσης του πληθυσμού.¹⁰ Ζώντας σε μια κοινωνία που συνεχώς γερνάει,¹¹ όλα τα κράτη μέλη έχουν αναλάβει την υποχρέωση να υποβάλλουν στην Ε.Ε. περιοδικές

8 Βλ. www.europa.eu.int/comm/eurostat & Ανακοίνωση της Επιτροπής «Επιλέγοντας τη μεγέθυνση: γνώση, καινοτομία και θέσεις εργασίας σε μια κοινωνία με συνοχή» COM (2003), 5 τελικό/2.

9 Βλ. www.europa.eu.int/comm/eurostat & ο.π. COM (2004) 29 τελικό/2, 20/2/2004, σελ 7.

10 Βλ. ο.π. COM (2004) 29 τελικό/2, 20/2/2004, σελ 7.

11 Ο αριθμός των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών αναμένεται να αυξηθεί από 61 εκατομμύρια το 2000 σε 103 εκατομμύρια το 2050 και των ατόμων ηλικίας άνω των 80 από 14 εκατομμύρια σε 38 εκατομμύρια. Ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας θα μειωθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε η αναλογία «ένα άτομο άνω των 65 για τέσσερα άτομα σε ηλικία εργασίας» που ισχύει σήμερα θα μειωθεί σε ένα ανά δύο το 2050.

εκθέσεις περιγραφής των προβλέψεων, της λειτουργίας και των προοπτικών των επί μέρους εθνικών συνταξιοδοτικών συστημάτων, με στόχο τη διασφάλιση της κοινωνικής επάρκειάς και της οικονομικής βιωσιμότητας των συστημάτων αυτών. Η διασφάλιση επαρκών και βιώσιμων συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης αποτελεί εγγύηση για την προστασία των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας από τον κίνδυνο της φτώχειας, καθώς και της εξασφάλισής τους, υψηλού επιπέδου υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας.¹²

- Μεταξύ των μέτρων και των πολιτικών που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση αυτών των δημογραφικών αλλαγών και τη δημιουργία βιώσιμων συνταξιοδοτικών συστημάτων είναι η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας και η δημιουργία συστημάτων φόρων/παροχών που θα ανταμείβουν όσους παραμένουν περισσότερο στην εργασία. Από στοιχεία της EUROSTAT προκύπτει ότι το ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων ηλικίας από 55 έως 64 ετών παρουσίασε αύξηση κατά 3%, φτάνοντας το 40,1% το 2002, με την Ελλάδα να ξεπερνά το μέσο ευρωπαϊκό όρο (42,1%). Ωστόσο, το ποσοστό αυτό είναι

αρκετά χαμηλότερο από το στόχο για απασχόληση του 50% του πληθυσμού έως το 2010. Ακόμη, η μέση ηλικία κατά την οποία οι εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας εγκαταλείπουν την αγορά εργασίας το 2002 ήταν τα 60,8 έτη. Άρα, η πρόκληση που αντιμετωπίζουν τα κράτη μέλη της Ε.Ε. είναι να αυξηθεί η ηλικία αυτή κατά περίπου πέντε χρόνια έως το 2010, σύμφωνα με άποψη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Βαρκελώνη.¹³

- Η μείωση της ανεργίας και η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης συντείνουν στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού. Σύμφωνα με τη EUROSTAT, το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 18-59 ετών που ζουν σε νοικοκυριά χωρίς απασχόληση μειώθηκε κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες, φτάνοντας το 10%, το 2003. Σχετικά με το ποσοστό των ατόμων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, παρατηρείται μια πτωτική τάση κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες από το 1995 έως το 2001, ενώ το ίδιο ποσοστό ανέρχεται σε 24% πριν τις κοινωνικές παροχές και σε 15% μετά από τη χορήγησή τους, το 2001. Το ποσοστό των ατόμων που το εισόδημά τους βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας για τρία συνεχόμενα έτη παραμένει σταθερό στο 9% από το 1997 έως το 2001.¹⁴

12 Βλ. «Σχέδιο κοινής έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου για επαρκείς και βιώσιμες συντάξεις» COM (2002) 737, 17/12/2002 & «Σχέδιο κοινής έκθεσης της Επιτροπής και του Συμβουλίου για την υγειονομική περίθαλψη και τη μέριμνα για τους ηλικιωμένους: στήριξη των εθνικών στρατηγικών για την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου κοινωνικής προστασίας» COM (2002) 774, 03/01/2003.

13 Βλ. Περίληψη του κειμένου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Η κοινωνική κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση – 2003».

14 Βλ. www.europa.int/comm/eurostat.

- Παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις στις επιδόσεις των κρατών μελών της Ε.Ε.-15, σχετικά με το ποσοστό των ατόμων που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας μετά τις κοινωνικές παροχές, με τις καλύτερες επιδόσεις να κατέχουν οι χώρες της βόρειας Ευρώπης, με ποσοστό που αγγίζει το 11%, ενώ οι χώρες της Μεσογείου παρουσιάζουν αρκετά αυξημένα ποσοστά που κυμαίνονται στο 20%. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την ανάγκη βελτίωσης ή αλλαγής των πολιτικών που ασκούνται από ορισμένα κράτη και την υιοθέτηση πετυχημένων προηγούμενων εμπειριών.

Σχετικά με τις προοπτικές της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, η Ε.Ε. στην έκθεσή της στο Εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σχετικά με την «*Πρώθηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, μεταρρυθμίσεις για τη διευρυμένη Ευρώπη*» αναδεικνύει τέσσερα (4) ζητήματα άμεσης προτεραιότητας, προκειμένου να γίνει πραγματικότητα ο στόχος της Λισσαβόνας μέχρι το 2010:¹⁵

1. Την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών και τη διατήρηση του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης.
2. Την υπερβολικά μικρή συμβολή της απασχόλησης και της παραγωγικότητας στην ανάπτυξη.
3. Την απογοητευτική δυναμική της εσωτερικής αγοράς.
4. Την ελλιπή βιώσιμη ανάπτυξη.

Τα παραπάνω στοιχεία αποτυπώνουν τη σημερινή κατάσταση στην Ένωση σε ό,τι αφορά το θέμα της Στρατηγικής της Λισσαβόνας και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου. Στο αμέσως επόμενο μέρος της Γνώμης παρουσιάζεται συνοπτικά το κείμενο της Ο.Κ.Ε. του Λουξεμβούργου, για το οποίο η Ελληνική Ο.Κ.Ε. οφείλει να κάνει τις παρατηρήσεις της, οι οποίες αποτυπώνονται στην ενότητα Γ.

15 Βλ. ο.π. COM (2004) 29 τελικό/2, 20/2/2004, σελ 7.

Β. ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε. ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ

Η Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου, ως προεδρεύουσα Ο.Κ.Ε. το 2004 και ως χώρα που θα προεδρεύσει στην Ε.Ε. το πρώτο εξάμηνο του 2005, κατά τη διάρκεια του οποίου θα γίνει και η ενδιάμεση αξιολόγηση της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, ανέλαβε να προετοιμάσει ένα σχέδιο κειμένου, πάνω στο οποίο θα βασισθεί το Κοινό Ανακοινωθέν του προέδρου των Ο.Κ.Ε. της Ε.Ε.

Η δημιουργία μιας ανταγωνιστικής και βασισμένης στη γνώση ευρωπαϊκής οικονομίας, δημιουργώντας περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και κοινωνική συνοχή, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο (ΕΚΜ), ορίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, το Μάρτιο του 2000 ως ο στρατηγικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για τη δεκαετία 2000-2010. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, το 2004 έθεσε ως σημαντική την παράμετρο της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας ως ένα μέσο υπεράσπισης και ενίσχυσης του ΕΚΜ. Τονίστηκε, επίσης, ότι η επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας παραμένει μια πρόκληση μεταξύ και των δέκα νέων κρατών μελών της διευρυμένης Ευρώπης.

Στο πλαίσιο των καθορισμένων ετήσιων Ευρωπαϊκών Συμβουλίων για την πρόοδο της Στρατηγικής της Λισσαβόνας (spring summits), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου επέλεξε δύο θέματα να συμπεριληφθούν στην ατζέντα των συζητήσεων: πρώτον, η πρόοδος όσον αφορά στην

επίτευξη του στόχου της Λισσαβόνας παράλληλα με το ΕΚΜ και δεύτερον, η συνέχιση της συνεισφοράς των Οικονομικών και Κοινωνικών Επιτροπών προς την κατεύθυνση αυτή.

Στο πρώτο μέρος του κειμένου της Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου, με τίτλο «*Επιτυγχάνοντας το στρατηγικό στόχο της Λισσαβόνας – η συνεισφορά του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου*», περιγράφεται η δυσκολία από πλευράς κρατών μελών να προσδιορίσουν επακριβώς το ΕΚΜ, το οποίο φαίνεται πως αποτελεί μια μέθοδο που έχει τα ακόλουθα τέσσερα (4) χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

1. ένα σύνολο κοινών στόχων και φιλοδοξιών,
2. μια ελάχιστη βάση κοινωνικών εγγυήσεων, την υιοθέτηση πολιτικών που εξασφαλίζουν την κοινωνική συνοχή, το σεβασμό του δικαιώματος των εργαζομένων για ποιότητα στην εργασία, μαζί με όλους τους άλλους παράγοντες που εξασφαλίζουν την κοινωνική και οικονομική ολοκλήρωση,
3. ένα σύνολο διαφοροποιημένων ασφαλιστικών συστημάτων που εγγυούνται εκτεταμένη προστασία έναντι των κοινωνικών κινδύνων και
4. ένα σχήμα συντονισμού που υποχρεώνει τις χώρες της Ευρώπης να επικοινωνούν μεταξύ τους, την Ανοικτή Μέθοδο Συντο-

νισμού - ΑΜΣ (Open Method of Coordination OMC).

Η διατήρηση του ΕΚΜ, αλλά και η προσαρμογή του στις σύγχρονες προκλήσεις της νέας οικονομίας της γνώσης υποστηρίζεται μέσα από την εφαρμογή της υπάρχουσας ή νέας νομοθεσίας, την ενίσχυση του κοινωνικού διαλόγου μεταξύ των εταίρων και τέλος, από την ανάπτυξη πολιτικών που ενθαρρύνουν την απασχόληση, την εκπαίδευση και τη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού, μέσα από τα Εθνικά Σχέδια Δράσης και την αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων.

Στο κείμενό της, η Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου προτείνει την «προφύλαξη» και ανάδειξη του σημαντικού ρόλου του ΕΚΜ στην κοινωνία, κατά τη διαδικασία σύνταξης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Επίσης, προτείνεται να συμπεριληφθούν τα παρακάτω:

- η ανάγκη ύπαρξης ενός μηχανισμού παρακολούθησης του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων,
- η αυτόνομη λειτουργία του συνόλου των κοινωνικών εταίρων, αποδίδοντάς του ένα ρόλο συν-ρυθμιστή στις αποφάσεις της Ε.Ε. και
- μέτρα ενίσχυσης της κοινωνικής πλευράς της Ένωσης σε σχέση με την οικονομική και νομισματική της πλευρά.

Συνεχίζοντας, η Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου αναφέρεται στο στρατηγικό στόχο της Λισσαβόνας για οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική συνοχή, αναγνωρίζοντας την αδυναμία της Ένωσης να επιτύχει την επιθυμητή αναπτυξιακή πορεία, τα τέσσερα πρώ-

τα χρόνια εφαρμογής της Στρατηγικής. Η κατάσταση αυτή, σύμφωνα με το κείμενο, οφείλεται στην ανυπαρξία από πλευράς Ευρωπαϊκής Κοινότητας ενός συνόλου αποτελεσματικών πολιτικών.

Παρ' όλα αυτά, ο στρατηγικός στόχος της Λισσαβόνας, που κατευθύνεται στην ταυτόχρονη οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανανέωση της Ε.Ε., αποτελεί από μόνος του έναν περίπλοκο στόχο που δυσχεραίνει την εφαρμογή του από τις χώρες μέλη της Ε.Ε. Σύμφωνα με το κείμενο της Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου, σε κάθε ετήσιο Συμβούλιο προστίθενται και καινούργια στοιχεία, επιβαρύνοντας επιπλέον τον αρχικό στρατηγικό στόχο για *μια ανταγωνιστική ευρωπαϊκή οικονομία, βασισμένη στη γνώση, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και κοινωνική συνοχή*. Σε συνέχεια της κατάστασης αυτής, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Δεκέμβριο του 2003, υιοθέτησε έναν κατάλογο δεκατεσσάρων (14) διαρθρωτικών δεικτών, βοηθώντας με αυτό τον τρόπο στην ποσοτική σύγκριση των «επιδόσεων» μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. Εν τούτοις, στο κείμενο παρατηρείται ότι θα ήταν παράλειψη να μην υπάρχει ταυτόχρονα και μια ποιοτική εκτίμηση της πραγματικής κατάστασης.

Η Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου συνεχίζει αναφέροντας ότι η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού (ΑΜΣ) αποτελεί την καλύτερη λύση για την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας, επιτρέποντας σε κάθε κράτος να επιλέξει τα κατάλληλα εργαλεία για το σκοπό αυτό. Η ΑΜΣ αποτελείται από:

- κατευθυντήριες οδηγίες,
- ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες, συγκρίνοντας τις καλύτερες πρακτικές τό-

σο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. όσο και μεταξύ της Ε.Ε. και του υπόλοιπου κόσμου,

- μετατροπή των ευρωπαϊκών κατευθυντήριων οδηγιών σε εθνικές πολιτικές προσαρμοσμένες στις τοπικές ανάγκες και δυσκολίες και
- περιοδικούς ελέγχους όσον αφορά στην επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας (αποτίμηση της κατάστασης) σε καθένα από τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Η ΑΜΣ θεωρείται ως μια απλή τεχνική, ως μια δημοκρατική δημόσια συζήτηση μεταξύ των κρατών μελών, ενώ παράλληλα εκφράζεται ο φόβος ότι η μέθοδος αυτή έρχεται να αντικαταστήσει τη νομοθεσία. Στο κείμενο της Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου, αν και επισημαίνεται ότι η μέθοδος εφαρμόζεται σε ορισμένες μόνο περιοχές παρέμβασης, όπως απασχόληση, μετανάστευση, κοινωνικός αποκλεισμός, κοινωνική πρό-

νοια, Ε&Α, βιομηχανία, περιβάλλον, κοινωνική πολιτική και πολιτική υγείας, εν τούτοις σε ευρωπαϊκό επίπεδο η μέθοδος φαίνεται ότι αποδίδει καρπούς, με αργούς όμως ρυθμούς. Παράλληλα, τονίζεται η ανάγκη άμεσης εφαρμογής/ προσαρμογής της ΑΜΣ σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Η κατάσταση αυτή, η αδυναμία δηλαδή της διασύνδεσης του ευρωπαϊκού με το εθνικό επίπεδο, σε ό,τι αφορά την εφαρμογή της μεθόδου του ανοικτού συντονισμού, καθώς και η απλοποίηση της μεθόδου σε σχέση με την εισαγωγή των δέκα νέων κρατών της Ε.Ε., αποτελούν τα θέματα συζήτησης του τριμερούς κοινωνικού συμβουλίου για την απασχόληση υπό την προεδρία του Wim Kok. Η Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου, σε ό,τι αφορά την ΑΜΣ, συμπεραίνει ότι υπάρχει μια αβεβαιότητα σχετικά με τη φύση των αποτελεσμάτων αυτού του εργαλείου επίτευξης του στόχου της Λισσαβόνας και καταλήγει ότι θα πρέπει να υπάρξει μια κριτική αποτίμησης του έργου του.

Γ. ΣΥΝΟΠΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε. ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ

Η ελληνική Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι όσον αφορά στο Σχέδιο κειμένου που ετοιμάστηκε από την Ο.Κ.Ε. του Λουξεμβούργου ως προεδρεύουσας Ο.Κ.Ε. το 2004 αλλά και ως προεδρεύουσας χώρας της Ευρωπαϊκής Ένωσης το πρώτο εξάμηνο του 2005, θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση σε συγκεκριμένα θέματα, όπως εκείνα που είναι συγκρίσιμα από ποσοτικής άποψης μεταξύ των χωρών μελών. Μερικά από τα θέματα αυτά θα μπορούσαν να ήταν:

1. Ανεξάρτητα από τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε χώρα μέλος, μία υψηλή οικονομική μεγέθυνση αποτελεί την *απαραίτητη προϋπόθεση* για την άσκηση μιας προοδευτικής και βιώσιμης κοινωνικής πολιτικής.
2. Μεγαλύτερη ανάδειξη και προσοχή των ιδιαιτεροτήτων της κάθε χώρας μέλους, κατά την εφαρμογή των ευρωπαϊκών πολιτικών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα η ανεργία έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως υψηλά ποσοστά ανεργίας των νέων, χαμηλά ποσοστά απασχόλησης των γυναικών, μεγάλη διάρκεια ανεργίας και υψηλά ποσοστά ανεργίας των μεσήλικων και των ηλικιωμένων.
3. Όπως αναφέρθηκε εν συντομία στο πρώτο μέρος, η άσκηση μιας ευνοϊκότερης κοινωνικής πολιτικής απαιτεί μία ενδελεχή ανάλυση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων της κάθε χώρας. Αυτός είναι και ο λόγος που είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με σαφήνεια η έννοια του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, διότι οι συνθήκες διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Σε κάθε περίπτωση, όμως, επιβάλλεται να επισημανθεί, ότι η πραγματική αποτίμηση των εξελίξεων αναδεικνύει, σε επί μέρους χώρες μέλη, και φαινόμενα επιδείνωσης των συνθηκών παροχής της εργασίας, δηλαδή φαινόμενα μείωσης της ποιότητας της εργασίας, σε αντίθεση με τους διακηρυγμένους στόχους της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Οι διαπιστώσεις αυτές πρέπει να συμπληρώσουν και το σχέδιο κειμένου της Ο.Κ.Ε. Λουξεμβούργου, που αναφέρονται μεταξύ άλλων και «στο σεβασμό του δικαιώματος των εργαζομένων για ποιότητα στην εργασία».
4. Το κείμενο θα πρέπει να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στην ανάγκη επίσπευσης των διαρθρωτικών αλλαγών, οι οποίες είναι ακόμη πιο σημαντικές στο πλαίσιο της διεύρυνσης. Επίσης, θα πρέπει να γίνει θετική αναφορά στο ρόλο των διαρθρωτικών ταμείων στην επίτευξη της περιφερειακής οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης των διαφόρων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
5. Μεγαλύτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στην αναθεώρηση του ρυθμιστικού πλαισίου, αλλά πρέπει να γίνει σαφές και προφανές ότι δεν υπάρχει μία γενικότερη κοινωνική και πολιτική συναίνεση για την κατεύθυνση που θα πρέπει να ακολουθήσει αυτή η αναθεώρηση. Επισημαίνεται να

υπάρχει μια διαδικασία αποτίμησης της αποτελεσματικότητας της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού ως εργαλείο επίτευξης του στόχου της Λισσαβόνας.

6. Η διεύρυνση απαιτεί μία νέα προσέγγιση στις κατευθυντήριες οδηγίες (guidelines) που έχουν τεθεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Θα πρέπει να είναι περισσότερο εστιασμένες σε συγκεκριμένα θέματα και περιορισμένες σε αριθμό. Για παράδειγμα, τα Εθνικά Σχέδια Δράσης (National Action Plans) είναι ένα καλό παράδειγμα κατευθυντήριων οδηγιών που εστιάζονται σε συγκεκριμένους στόχους. Πάντως, ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων

στην προετοιμασία ατών των σχεδίων θα πρέπει να βελτιωθεί.

Μία γενική παρατήρηση επί του κειμένου είναι ότι σε αυτό θα πρέπει να ενσωματωθεί η συγκεκριμένη γνωμοδοτική παραγωγή των Ο.Κ.Ε. των χωρών μελών, έστω και με περιληπτική αναφορά υπό τη μορφή παραρτήματος. Για παράδειγμα, η ελληνική Ο.Κ.Ε. προετοιμάζει Γνώμη με θέμα το ρόλο των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επίτευξη των Στόχων της Λισσαβόνας, την οποία θα θέσει υπόψη των άλλων Ο.Κ.Ε. της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Νικόλαος Αναλυτής

Στην Ολομέλεια της 5ης Νοεμβρίου 2004 παρέστησαν τα κάτωθι Μέλη
της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Αναλυτής Νικόλαος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Κεφάλας Χαράλαμπος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Πολίτης Δημήτρης
Γ.Σ.Ε.Ε

Λιόλιος Νικόλαος
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Α' ΟΜΑΔΑ

Αντζινάς Νικόλαος
Αντιπρόεδρος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Ασημακόπουλος Δημήτριος
Πρόεδρος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Γκοτσόπουλος Χρήστος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Ζαχαρέλης Σταύρος
Εκπρόσωπος Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Ζούλοβιτς Μαργαρίτα
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Κουμάντου Ρένα
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Κουτσιβίτου Αναστασία
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Μητρογιαννοπούλου Δήμητρα
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Ρερρές Κυριάκος
Γενικός Διευθυντής Π.Ο.Ξ.

Σκορίνης Νικόλαος
Γενικός Γραμματέας Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Στεφάνου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Τσατήρης Γεώργιος
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Χαντζαρίδης Κωνσταντίνος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Χασιώτης Νικόλαος
Εκπρόσωπος Ένωσης
Ελλήνων Εφοπλιστών

Β' ΟΜΑΔΑ

Αυγητίδης Ελευθέριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Βουλγαράκης Δημήτριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Μπούρχας Κωνσταντίνος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Ηλιόπουλος Ηλίας
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Κουτσιμπογιώργος Γεώργιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Λαιμός Στέφανος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Ξανάκης Βασίλειος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Παπαντωνίου Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Αποστολόπουλος Αναστάσιος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Παπασπύρου Σπύρου
Προέδρου Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Πλευράκης Μιχάλης
Γ.Σ.Ε.Ε.

Τούσης Αθανάσιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Γ' ΟΜΑΔΑ

Δημουλάς Δημήτρης
Β' Αντιπρόεδρος ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.
σε αναπλήρωση του
Γωνιωτάκη Γεωργίου
Προέδρου Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.

Καραμίχας Τζανέτος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Σωτηρίου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

σε αναπλήρωση του
Κοιμήση Απόστολου
Εκπροσώπου Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Κουκουλάκης Ζαχαρίας
Μέλος Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.

Δεκαβάλλας Ιωάννης
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.
σε αναπλήρωση του
Σκυλακάκη Θεόδωρου
Αντιδημάρχου Αθηναίων
Εκπροσώπου Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Σχινάς Θεόδωρος
Εκπρόσωπος Δικηγορικού Συλλόγου
Αθηνών

Τσεμπερλίδης Νικόλαος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕ.Π.ΚΑ.

Χρήστου Στέφανος
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Γρηγόριος Παπανίκος

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της Δρος Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: (210) 9249510-2, Fax: (210) 9249514, e-mail: iproke@otenet.gr